

ERITYINEN TUKI VARHAISLAPSUUDESSA (ECI) KESKEISET TOIMINTAMALLIA KOSKEVAT VIESTIT

Johdanto

Tämä julkaisu on yhteenveto Euroopan erityisopetuksen kehittämiskeskuksen ECI-hankkeen (Early Childhood Intervention, erityinen tuki varhaislapsuudessa) keskeisistä päätelmistä ja suosituksista sekä hankkeeseen osallistuneiden kehittämiskeskuksen jäsenmaiden vuoden 2005 jälkeisten linjausten ja käytäntöjen kehityksestä.

Sekä Euroopassa että muualla on havaittu selkeä yhteys köyhyyden, vähäosaisuuden ja alhaisen koulutustason välillä. Näistä ongelmista kärsivien perheiden on todettu hyötyvän varhaiskasvatuspalveluista eniten. Eurooppa-neuvoston vuoden 2010 tavoitteena oli, että vähintään 90 prosentille kolme vuotta täyttäneistä alle kouluikäisistä lapsista sekä vähintään 33 prosentille alle kolmivuotiaista lapsista voitaisiin tarjota päivähoitopaikka (Euroopan parlamentti, 2011).

ECI – eurooppalaiset ja kansainväliset suuntaukset

Kehittämiskeskuksen tarkasteluissa on pantu merkille varhaislapsuudessa tarjottavien erityisten tukitoimien viimeaikaiset edistysaskeleet Euroopassa ja muualla (Euroopan komissio 2010 ja 2011; Euroopan parlamentti 2011; YK 2006 ja Maailman terveysjärjestö WHO 2011). Kehittämiskeskuksen analyysi on puolestaan huomioitu useissa keskeisiä linjauksia käsittelevissä julkaisuissa (esim. Euroopan parlamentti 2011 ja Euroopan komissio 2011).

Nykyisissä ECI-suuntauksissa on nähtävissä useita keskeisiä teemoja. Korkeatasoinen varhaiskasvatus antaa kaikille lapsille taitoja ja valmiuksia, joita he tarvitsevat voidakseen hyödyntää koko potentiaalinsa. Tämän vuoksi se voi edistää merkittävästi Eurooppa 2020 -strategian kahta yleistavoitetta – koulunkäynnin keskeyttäneiden nuorten osuuden vähentäminen alle 10 prosenttiin ja vähintään 20 miljoonan ihmisen nostaminen pois köyhyydestä ja syrjäytymisestä. Eurooppa 2020 -strategian tavoitteiden saavuttaminen edellyttää, että kaikille lapsille tarjotaan tasa-arvoiset lähtökohdat.

ECI-linjausten ja käytäntöjen keskeiset painopistealueet ja avaintekijät ovat:

Kaikkien mahdollisuus inklusiiviseen varhaiskasvatukseen. Jokaiselle lapselle tarjolla olevasta laadukkaasta ja osallistavasta varhaiskasvatuksesta on hyötyä kaikille. Varhaiskasvatuksen avulla voidaan myös osallistaa erityistä tukea tarvitsevia lapsia, ja helpottaa heidän myöhempää siirtymistään yleisopetuksen kouluihin (Euroopan komissio 2011).

Varhaiskasvatuksen hallinto. Varhaiskasvatuspalvelujen järjestelmällinen toimintamalli edellyttää tiivistä yhteistyötä eri politiikan alojen – esimerkiksi koulutus-, työllisyys-, terveys- ja sosiaalipolitiikan – toimijoiden välillä. Tämä edellyttää kaikilta sidosryhmiltä – myös vanhemmilta – yhteistä, johdonmukaista näkemystä, koko järjestelmään sovellettavaa yhtenäistä poliittista kehystä ja johdonmukaisia tavoitteita sekä selkeästi määritettyjä tehtäviä ja vastuita keskus- ja paikallistasolla (Euroopan komissio 2011).

Varhaiskasvatuksen laatu. Varhaiskasvatuspalvelut tulee suunnitella ja toteuttaa siten, että ne vastaavat kaikkien lasten kognitiivisia, tunneperäisiä, sosiaalisia ja fyysisiä tarpeita. Muiden kuin kognitiivisten taitojen (esimerkiksi sinnikkyuden, motivaation ja vuorovaikutustaitojen) hankkiminen varhaislapsuuden aikana on keskeinen edellytys myöhemmälle oppimiselle ja kansalaistaitojen kehittymiselle. Laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut pikemminkin tukevat kuin korvaavat vankkaa hyvinvointijärjestelmää (Euroopan komissio 2011).

Lapsikeskeinen näkökulma. Varhaislapsuus on ratkaisevan tärkeää aikaa kognitiiviselle, sensoriselle ja motoriselle kehitykselle sekä tunne-elämän ja persoonallisuuden kehitykselle ja kielen omaksumiselle, ja se luo perustan myös elinikäiselle oppimiselle (Euroopan parlamentti 2011).

Vanhempien osallistuminen. Äideillä ja isillä on samanarvoisten kumppanien rooli varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuspalvelujen olisi oltava täysin osallistavia ja niihin olisi otettava mukaan kaikki työntekijät, vanhemmat ja mahdollisuuksien mukaan myös itse lapset (Euroopan parlamentti 2011).

Henkilöstö. Varhaiskasvatuksen laatuun vaikuttaa ratkaisevasti henkilöstön ammattitaito. Lisäksi varhaiskasvatusalan henkilöstö kohtaa työssään monia erilaisia haasteita ja monia erilaisia lapsia, ja sen vuoksi on jatkuvasti arvioitava pedagogisia menetelmiä ja ammattipätevyyksiä koko järjestelmän näkökulmasta.

Kehittämiskeskuksen ECI-hanke¹

Vuoden 2010 ECI-hankkeeseen osallistui 35 asiantuntijaa 26 maasta², mm. varhaiskasvatuksesta vastaavia päättäjiä ja alan ammattilaisia.

Hankkeen tavoitteena oli päivittää kehittämiskeskuksen ensimmäisen ECI-analyysin (2003–2004) keskeisiä tuloksia ja esitellä alalla vuoden 2005 jälkeen Euroopassa otettuja edistysaskelia.

Kehittämiskeskuksen vuoden 2005 ECI-hanke korosti ECI:n merkitystä sekä poliittisella että ammatillisella tasolla ja esitteli ECI-mallin, johon osallistuvat niin terveys- kuin koulutus- ja sosiaalisektorikin. Tämä ECI-malli keskittyy lapsen kehittymiseen ja sosiaalisen vuorovaikutuksen merkitykseen lasten kehityksessä yleensä ja yksittäisten lasten kohdalla. Tämä kuvastaa myös siirtymistä lapseen keskittyneistä puuttumismalleista kattavampaan näkökulmaan, jossa ovat mukana lapsi, tämän perhe ja ympäristö. Siirtymä heijastaa myös laajempaa ajattelutavan muutosta vammaisasioissa: siirtymistä lääkinällisestä mallista kohti sosiaalista mallia.

Kehittämiskeskuksen ensimmäisen analyysin ja päivityshankkeen parissa työskennellyt asiantuntijaryhmä esitti uuden näkemyksen mukaisen määritelmän ECI:lle: ECI on pikkulapsille ja heidän perheilleen tarjottavien palveluiden yhdistelmä. Kaikkia erityistukitoimet kattavia palveluita tarjotaan pyynnöstä tietyssä vaiheessa lapsuutta tavoitteena

- Varmistaa ja edistää lapsen kehitystä
- Vahvistaa perheen osaamista
- Edistää perheen ja lapsen sosiaalista osallistamista.

Analyysissa tunnistettiin viisi tärkeää ECI-mallia koskevaa elementtiä, jotka edellyttävät tehokkaita toimia. Nämä elementit liittyvät kiinteästi toisiinsa.

Saatavuus: ECI:n yhteinen päämäärä on tavoittaa kaikki tukea tarvitsevat lapset ja perheet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Läheisyys: Tukipalveluilla tulisi tavoittaa kohdeväestö kokonaisuudessaan ja palvelut olisi tuotava mahdollisimman lähelle perheitä sekä paikallisesti että yhteisön tasolla.

Kohtuuhintaisuus: Palveluita olisi tarjottava veloituksetta tai mahdollisimman pientä korvausta vastaan ja niitä olisi tuotettava terveys-, sosiaali- ja koulutusviranomaisten varojen turvin tai kansalais- tai hyväntekeväisyysjärjestöjen kautta.

¹ Lisätietoa: <http://www.european-agency.org/agency-projects/early-childhood-intervention>

² Alankomaista, Belgiasta (flaamin- ja ranskankieliset yhteisöt), Espanjasta, Irlannista, Islannista, Itävallasta, Kreikasta, Kyproksesta, Latviasta, Liettuasta, Luxemburgista, Maltasta, Norjasta, Portugalista, Puolasta, Ranskasta, Ruotsista, Saksasta, Sloveniasta, Suomesta, Sveitsistä, Tanskasta, Tšekin tasavallasta, Unkarista, Virosta ja Yhdistyneestä kuningaskunnasta (Englanti, Pohjois-Irlanti, Skotlanti ja Wales)

Yhteistyö eri alojen välillä: Pikkulasten ja heidän perheidensä suorasta tuesta vastaavilla asiantuntijoilla on eri alojen koulutus (eri ammattipätevyys), joten heillä on erilainen tausta sen mukaan, mitä alaa he edustavat. Monialainen yhteistyö edistää tiedonvaihtoa tiimin jäsenten kesken.

Palvelujen monipuolisuus: Tämä tekijä liittyy läheisesti ECI:n monialaisuuteen. Useissa maissa palvelutarjontaan osallistuu kolme tahoa – terveys-, sosiaali- ja opetuspalvelut – mutta toisaalta erot palvelutahoissa ovat myös eräs tärkeimmistä erottavista tekijöistä eri maiden välillä.

Kehittämiskeskuksen vuonna 2005 laatimassa analyysissä korostettiin periaatetta, jonka mukaan ”ECI:ssä on kyse pienten lasten ja heidän perheidensä oikeudesta saada tarvitsemaansa tukea. ECI tähtää lasten, perheiden sekä palveluiden tukemiseen ja valtaistamiseen. Erityinen tuki varhaislapsuudessa edistää lasten ja heidän perheidensä oikeudet tiedostavan, osallistavan ja yhtenäisen yhteiskunnan rakentamista” (s. 3).

Hankkeen tulokset ja suositukset

Vuonna 2010 laaditun analyysin keskeiset tulokset tukevat kolmea aiemmassa tutkimuksessa esiin nousutta painopistealuetta:

Kaikkien erityistä tukea varhaislapsuudessa tarvitsevien tavoittaminen. Tämä seikka liittyy kaikkien osallistujamaiden yhteiseen ECI:n päämäärään tavoittaa kaikki tukea tarvitsevat lapset ja perheet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Palveluiden yhtäläinen laatu ja taso. ECI-palveluille ja -tarjonnalle tarvitaan selvästi määritellyt laatuvaatimukset. Laatuvaatimusten arviointimekanismien ja niiden toteutumisen seurantamekanismien kehittäminen parantaisi ECI-palveluiden vaikuttavuutta ja takaisi samantasoiset palvelut koko maan sisällä.

Lasten ja heidän perheidensä oikeuksien ja tarpeiden kunnioittaminen. Palveluiden on oltava perhekeskeisiä, vastattava tarpeisiin, hyödytettävä lapsia ja perheitä ja otettava vanhemmat kaikilla tasoilla osaksi lastensa ECI-palveluiden suunnittelua ja kehittämistä.

ECI-hankkeen pohjalta on syntynyt neljä konkreettista suositusta, jotka koskevat seuraavia seikkoja:

1. Lainsäädäntö ja linjaukset. Vuoden 2004/2005 jälkeen on säädetty merkittävä määrä lakeja, asetuksia, säädöksiä ja muita linjauksia. Tämä osoittaa, että linjausten laatijat ja päättäjät ovat sitoutuneita ECI:hin. Lainsäädäntö ja linjaukset ovat prosessin ensimmäinen askel, mutta linjausten käytännön toteutus ja seuranta ovat yhtä tärkeitä kuin itse linjaukset.

2. Asiantuntijoiden tehtävät. Eri tason asiantuntijoilla on tärkeitä tehtäviä:

- Tiedon välittäminen perheille
- Antaa koulutusta, joka ohjaa monialaiseen tiimityöhön, yhteisten kriteerien ja tavoitteiden käyttöön ja tehokkaaseen yhteistyöhön perheiden kanssa.

3. ECI-koordinaattorin tai avainhenkilön tarve monien eri palveluiden koordinoinnissa. Tällä varmistettaisiin koordinointi palveluiden, asiantuntijoiden ja perheiden välillä.

4. Eri alojen keskinäisen ja sisäisen koordinoinnin parantaminen. ECI-palveluiden koordinoinnin puutteisiin on useita mahdollisia syitä. Palveluiden tarjontaan osallistuu useita sektoreita (terveys-, sosiaali- ja koulutussektorit), joiden työskentelykulttuurit, ajatustavat ja rahoitusjärjestelmät eroavat toisistaan, ja joilla työskentelevät ammattilaiset edustavat eri aloja ja taustoja. Perheen tulisi aina olla keskeisessä asemassa sille tarjottuja palveluita koordinoitaessa.

Muita linjausten kehittämisalueita

Euroopassa viime vuosina otetuista edistysaskeleista huolimatta erityistä tukea varhaislapsuudessa edistävien linjausten toteuttamista, laadukkaiden varhaiskasvatuspalveluiden suunnittelua ja toteutusta sekä palveluiden tarjontaa ja koordinoinnin kehittämistä on tarkasteltava edelleen. Eurooppalaisen päätöksenteon painopisteiden ja ECI-hankkeen tulosten perusteella jatkotoimia tarvitaan ECI:n tasa-arvoisen ja tehokkaan toteutuksen varmistamiseksi. Erityistä huomiota on kiinnitettävä seuraavin osa-alueisiin:

Kattava strategia. Laadukkaillakaan ECI-palveluilla ei voida kompensoida perheen köyhyyttä ja heikkoa sosioekonomista asemaa kuin osittain. Jotta vähäosaiset lapset hyötyisivät laadukkaista ECI-palveluista pitkällä aikavälillä tehokkaammin, ne on sisällytettävä muiden alojen, kuten työ-, asumis- ja terveystalouden, jne., päätöksentekoon osaksi kattavaa strategiaa.

Laatuvaatimukset. ECI-palveluille ja niiden tarjonnalle tulisi laatia olemassa olevien määrällisten tavoitteiden ohien selkeät laatustandardit koko EU-alueen ECI-palveluiden parantamiseksi. ECI-palveluiden tarjonnan laatuvaatimusten arviointimekanismit ja niiden toteutumisen seurantamekanismit auttaisivat kehittämään ECI-palveluita.

Julkiset menot ja investoinnit. Erityinen tuki varhaislapsuudessa saa yleensä vähemmän huomiota ja siihen panostetaan vähemmän kuin muihin koulutuksen osa-alueisiin, vaikka erityisen tuen varhaislapsuudessa on selkeästi todettu olevan tehokkaampaa ja tuottavan enemmän pitkän tähtäimen säästöjä kuin myöhäisemmässä vaiheessa annettu tuki, ja tehtävien investointien kustannustehokkuuden varmistaminen on erityisen tärkeää.

Pätevä henkilöstö. Pätevän henkilöstön rekrytointi, kouluttaminen ja sitouttaminen on vaikea haaste, sillä päivähoitoon ja koulutuksen yhdistäminen edellyttää henkilöstöltä enemmän ammatillista erikoistumista. Ammatillisen pätevyyden standardeja olisi vahvistettava laatimalla ECI:n parissa työskenteleville viralliset pätevyysvaatimukset. Myös opetussuunnitelmien laatuun ja asianmukaisuuteen tulisi kiinnittää huomiota, samoin hyvien käytäntöjen analysoimiseen ja tulosten hyödyntämiseen.

Loppukommentit

ECI-hankkeen keskeinen viesti on, että huolimatta eri maissa ja eri tasoilla saavutetuista tuloksista päätavoitteen eteen on edelleen tehtävä töitä, jotta lapsilla ja heidän perheillään olisi mahdollisuus saada tarvitsemaansa tukea. Kaikkien saatavilla oleva laadukas ja osallistava varhaiskasvatus on ensimmäinen askel kohti inklusiivista yhteiskuntaa, jossa inklusiivinen koulutus ja yhtäläiset oikeudet kuuluvat kaikille.

Viitteet

Euroopan parlamentin (2011) *Päätöslauselma 12. toukokuuta 2011 varhaisoppimisesta Euroopan unionissa.* (2010/2159(INI))

Komission tiedonanto (2010) *Eurooppa 2020 – Älykkään, kestävän ja osallistavan kasvun strategia.* COM(2010) 2020

Komission tiedonanto (2011) *Varhaiskasvatuksella parhaat mahdolliset lähtökohdat lasten tulevaisuudelle.* (helmikuu 2011)

United Nations (2006) *Convention on the Rights of Persons with Disabilities*, New York. (Yhdistyneiden kansakuntien yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista) Sähköinen lähde verkko-osoitteessa <http://www.un.org/disabilities/convention/conventionfull.shtml>

World Health Organisation (2011) *World Report on Disability.* Geneve: Sveitsi

European Agency for Development in Special Needs Education

Raportin julkaisemiseen on saatu tukea Euroopan komission koulutuksen ja kulttuurin pääosastolta:
http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/index_en.htm.